

KAVĒJOŠIE FAKTORI LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU VĒLMEI UZSĀKT UZŅĒMĒJDARBĪBU

REASONS WHAT INTERFERE LATVIAN PEOPLE TO MAKE THEIR OWN BUSINESSES

Santa Marija Meirāne, Mārketinga un tirdzniecības vadība, TVL2S1, santamarijamei@gmail.com

Abstract: *The birth of new enterprises is often seen as one of the key determinants of job creation and economic growth. As number of the birth of new enterprises in Latvia decreases during the last 5 years, author wanted to discover the reasons what interfere Latvian people to make their own businesses. In order to achieve the aim of the research work, the following tasks were put forward: to review the theoretical basis of enterprises; to analyze business demography statistics in Latvia during the last 5 years; to analyze the reasons what interfere Latvian people to make their own businesses by survey results. The following research methods were used in the work: logical constructive method, graphical method, monographic method and survey.*

Atslēgas vārdi: uzņēmums, demogrāfiskie rādītāji, kavējošie faktori

Ievads

Ik katrs no mums ir ieinteresēts veiksmīgai uzņēmumu darbībai sakārtotā biznesa vidē, jo tieši uzņēmējdarbības vides attīstība ir pamats ekonomikas izaugsmei un augsta dzīves līmeņa sasniegšanai. Katra sekmīga peļņu nesošā uzņēmuma izveidošana nodrošina ar darba vietām zināmu skaitu iedzīvotāju, līdz ar to samazina bezdarba līmeni, uzņēmumam maksājot nodokļus, palielinās valsts budžeta ieņēmumu daļa, kā arī palielinoties uzņēmumu saražoto gala preču un gala pakalpojumu vērtību summai, palielinās iekšzemes kopprodukts, kas valstī ceļ dzīves līmeni.

Pētījuma problemātika iezīmējas faktā, ka pēdējo 5 gadu laika posmā ir manāma tendence samazināties jaundibināto uzņēmumu skaitam, kas negatīvi ietekmē uzņēmējdarbības vidi un valsts ekonomisko stāvokli vispārīgi. Tādēļ ir svarīgi apzināt galvenos šķēršļus Latvijas iedzīvotāju vēlmei uzņēmējdarbības uzsākšanā un rast risinājumus to novēršanai.

Pētījuma mērķis ir izanalizēt kavējošos faktorus Latvijas iedzīvotāju vēlmei uzsākt uzņēmējdarbību.

Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti sekojošie uzdevumi:

1. Izpētīt uzņēmējdarbības teorētiskos aspektus
2. Raksturot uzņēmējdarbības nozares attīstību pēdējo 5 gadu laikā
3. Izanalizēt iedzīvotāju uzvedības tendences, veicot aptauju

Pētījuma robežas: lai noteiktu kavējošos faktorus Latvijas iedzīvotāju vēlmei uzsākt uzņēmējdarbību tika veikta aptauja, kuras ietvaros Latvijas iedzīvotāji tika izvēlēti par

ģenerālkopu un tika veidota reprezentatīvā izlase. Izlase sastāvēja no Latvijas iedzīvotājiem vecumā no 18-29 gadiem, kuri nenodarbojas ar uzņēmējdarbību. Aptauja tika izvietota internetā un tajā piedalījās 130 respondenti. Ņemot vērā Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju skaitu šajā vecuma grupā 2017. gada sākumā, var secināt, ka aptaujas ticamība ir 90% ar 7,21% pieļaujamo kļūdu.

Pētījuma periods: no 2018.gada 30.marta līdz 2018.gada 4.aprīlim.

Pētījumam tika izmantotas sekojošas pētījuma metodes: monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, empīriskā - datu vākšanas metode, grafiskā metode un aptauja.

1.Uzņēmējdarbības teorētiskie aspekti

Uzņēmējdarbība ir ilgstoša vai sistemātiska, pašiniciatīvas ierosināta saimnieciska darbošanās un kapitāla ieguldīšana, kas vērsta uz preču ražošanu, pārdošanu vai pakalpojumu sniegšanu, lai gūtu peļņu. Lai uzņēmums spētu pastāvīgi attīstīties, tam ir nepieciešami līdzekļi, tāpēc visus uzņēmumus apvieno viens kopīgs galvenais mērķis: peļņas palielināšana ilgā laika periodā. (Abizāre, 2003:6);

Uzņēmumi savā starpā atšķiras pēc to veidiem un formas. Pastāv rūpniecības uzņēmumi, tirdzniecības un pakalpojumu uzņēmumi. (Hofs & Alsiņa, 2011:41); Formas izvēle ir atkarīga no biznesa idejas būtības un apjomiem, piemēram, cik darbinieku tuvāko vienu vai divu gadu laikā plānots nodarbināt vai cik liels ir plānots apgrozījums. Latvijā visbiežāk sastopamās komercdarbības formas ir individuālais komersants, kapitālsabiedrības un personālsabiedrības. Uzņēmējdarbības formas savā starpā atšķiras galvenokārt pēc tā, par kādu – juridisku vai fizisku – personu uzņēmējs tiek uzskatīts. (Helmane, 2016);

Individuālais uzņēmums jeb individuālais komersants tiek veidots gadījumā, ja uzņēmuma pašu kapitālu veido viena cilvēka ieguldījums. Juridiskā ziņā nav nekādas atšķirības starp individuālo uzņēmuma īpašnieku un uzņēmumu. Īpašnieks ir personīgi atbildīgs par visām uzņēmuma saistībām ar savu personīgo mantu. (Hofs & Marinska, 2002:50);

Kapitālsabiedrības ir apvienības, kuru mērķis ir aizstāvēt savu biedru ekonomiskās intereses, veicot darbību. Tā ir komercsabiedrība ar juridiskās personas tiesībām, kuras pamatkapitālu veido dalībnieku apvienotais (ieguldītais) kapitāls un kura par savām saistībām atbild tikai ar kapitālsabiedrībai piederošo mantu. (Hofs & Marinska, 2002:52); Par kapitālsabiedrībām dēvē Latvijā populārākās uzņēmējdarbības formas: akciju sabiedrību un sabiedrību ar ierobežotu atbildību. (Helmane, 2016);

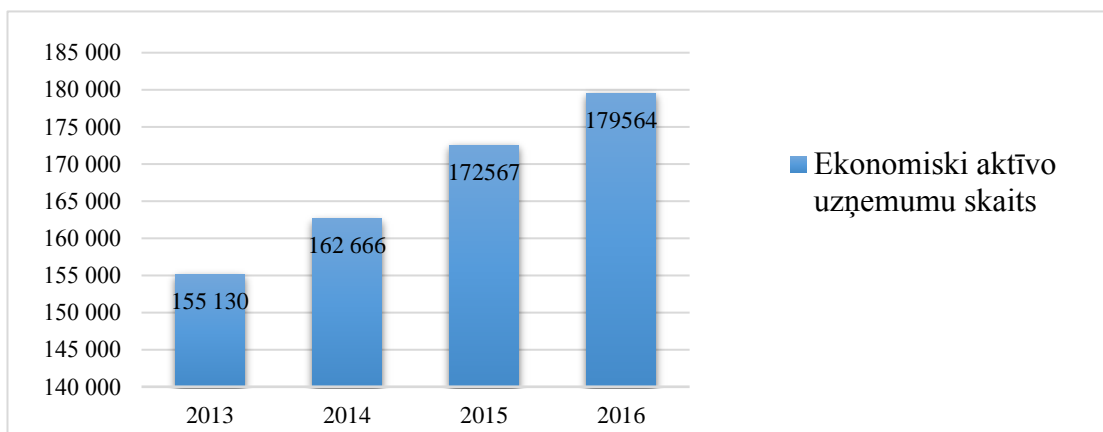
Personālsabiedrības parasti tiek veidotas, individuālajam uzņēmumam paplašinoties līdz vairākiem īpašniekiem. Citiem vārdiem sakot, tajā ir vairāk nekā viens īpašnieks un šo uzņēmuma formu veido vairāki cilvēki, kas strādā kopēju darbu, piemēram, vairāki advokāti, inženieri vai citi

profesionāļi. Tādā pašā veidā kā individuālais uzņēmums, arī personālsabiedrības katrs dalībnieks ir vienādi atbildīgi par uzņēmuma saistībām. (Hofs & Marinska, 2002:51);

Uzņēmējdarbības vidi ietekmē valsts likumdošana, nodokļu politika arī tradīcijas un iedzīvotāju vēlme kļūt par pašu rūpala attīstītājiem. Rādītājus, kas raksturo uzņēmējdarbības vides attīstību valstī mēdz dēvēt par uzņēmējdarbības demogrāfijas rādītājiem. Galvenie no tiem ir aktīvo uzņēmumu skaits, uzņēmumu dibināšanas un likvidācijas rādītāji. Par ekonomiski aktīvu uzņēmumu pieņem uzņēmumu, kuram pārskata periodā bija apgrozījums no saimnieciskās darbības vai bija nodarbināti cilvēki atbilstošajā laika periodā neatkarīgi no tā, vai tie bija aktīvi visu pārskata periodu vai tikai daļu no tā. Uzņēmums tiek uzskatīts par nodibinātu, kad tas ir reģistrēts Latvijas Republikas (LR) Uzņēmumu reģistrā vai Valsts ieņēmumu dienestā (VID). Par uzņēmuma dibināšanu nav uzskatīti tādi notikumi kā - apvienošanās, sadalīšanās vai uzņēmumu pārstrukturēšanās, tā pat kā uzņēmuma likvidācijas jēdziens šajā gadījumā neiekļauj uzņēmumu apvienošanu, sadalīšanu, darbības pārņemšanu ar citu uzņēmumu vai juridiskas formas maiņu. (Kuzminova, 2011);

2. Uzņēmējdarbības nozares attīstības tendences pēdējo 5 gadu laikā

Pēc centrālās statistikas pārvaldes pieejamiem datiem autores veidotajā diagrammā (1.att.) redzams, ka Latvijā kopš 2013. gada ik gadu pieaug ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits. Četrus gadu laikā uzņēmumu skaits pieaug par vairāk nekā 24 tūkstošiem, kas ir par 15,75 %.

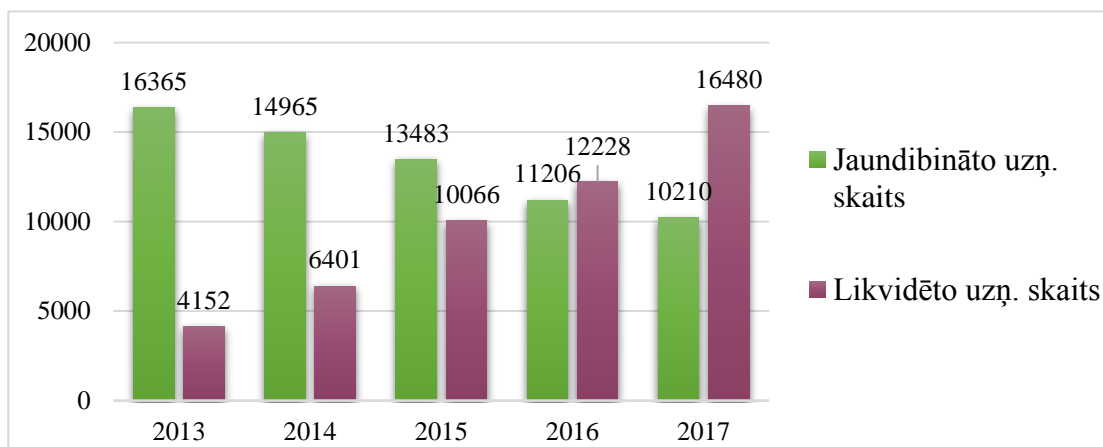

1.att. **Ekonomiski aktīvo uzņēmumu dinamika** (Centrālās statistikas pārvaldes datu bāze, 2018);

Spriežot pēc pēdējiem atjaunotiem datiem Lursoft datubāzē, aktīvo uzņēmumu un uzņēmējdarbības skaits turpina pieaugt. Šī gada aprīļa sākumā aktīvo uzņēmumu skaits sasniedza jau 211 190, kas ir vairāk par pusi jeb 58,36% no kopā LR Uzņēmumu reģistros reģistrētiem uzņēmumiem. Jāpiemin, ka Lursoft statistikas dati tika ievākti sākot ar 1991. gada 1. janvāri. (2016.gadā likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedzis jaunreģistrēto uzņēmumu skaitu. 2017);

Uzņēmumu dibināšana un likvidācija bieži vien tiek uzskatīta par izšķirošu faktoru tautsaimniecības attīstībā un konkurētspējā. Ja ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits pēdējo 5 gadu

laikā uzrāda pozitīvu tendenci, tad uzņēmumu dibināšanas un likvidēšanas dinamikas tendence ir tieši pretēja, kas norāda uz nepieciešamību pēc problēmas analīzes un uzlabojumiem. Dati par LR Uzņēmumu reģistrā jaunreģistrēto un likvidēto uzņēmumu dinamiku laika posmā no 2013. līdz 2017. gadam ir pārskatāmi parādīti diagrammas veidā 2. attēlā.

2.att. LR uzņēmumu reģistrā jaunreģistrēto un likvidēto uzņēmumu dinamika (Statistikas avots Lursoft, 2018);

Izvērtējot pieejamos datus, var secināt, ka reģistrēto jauno uzņēmumu skaits ik gadu samazinās. Aizvadītajā gadā Latvijā reģistrēti 10 210 jauni uzņēmumi, kas ir par 996 uzņēmumiem jeb par 8,89 % mazāk nekā gadu iepriekš un par 6 155 jeb par 37,61 % mazāk nekā reģistrēto uzņēmumu skaits 2013.gadā. Jaunu uzņēmumu reģistrēšanas dinamiku nenoliedzami ietekmē vairāki faktori. Sākot ar valsts īstenotajām reformām, beidzot ar ekonomiskajiem aspektiem un valsts uzraugošajiem administratīviem lēmumiem. Neskaidrība par valdības turpmākajiem lēmumiem, dažādas ekonomiskās barjeras, kas kavē uzņēmumu attīstību un eksportu, piemēram, uz Krieviju, noteikti bijuši tikai daži no iemesliem kāpēc 2016. un 2017. gads uzrādījis tendenci, ka likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedzis jaunreģistrēto.

Līdz ar jaundibināto uzņēmumu skaita kritumu audzis arī likvidēto uzņēmumu skaits. Gada laikā likvidēto uzņēmumu skaits palielinājies par 34,77%, pagājušajā gadā sasniedzot jau 16 480 uzņēmumus. Lai arī faktiskos skaitļos likvidēto uzņēmumu skaitam aizvien ir tendence pieaugt, to pieaugums 2016.gadā vairs nav bijis tik straujš kā, piemēram, 2014. un 2015.gadā, kad likvidēto uzņēmumu skaits gada laikā palielinājies par vairāk nekā 50%.

Analizējot iemeslus uzņēmumu likvidācijas pieaugumam pēdējos gados, redzams, ka viens no faktoriem ir uzņēmējdarbības vides sakārtošana, VID un Uzņēmumu reģistram no reģistriem izslēdzot uzņēmumus, kuri ilgstoši neveic saimniecisko darbību, kā arī, nenoliedzami, dažādi individuāli iemesli, piemēram, sīvā konkurence kā rezultātā daudzi nolēmuši slēgt savus uzņēmumus. Jānorāda, ka likvidēto uzņēmumu vidējais vecums ir 8,9 gadi, kas liek domāt, ka pamats to likvidēšanai ir bijis nevis spontāns lēmums iesaistīties biznesā, bet gan nespēja pielāgoties uzņēmējdarbības vides izmaiņām un jau iepriekš minētā uzņēmējdarbības vides

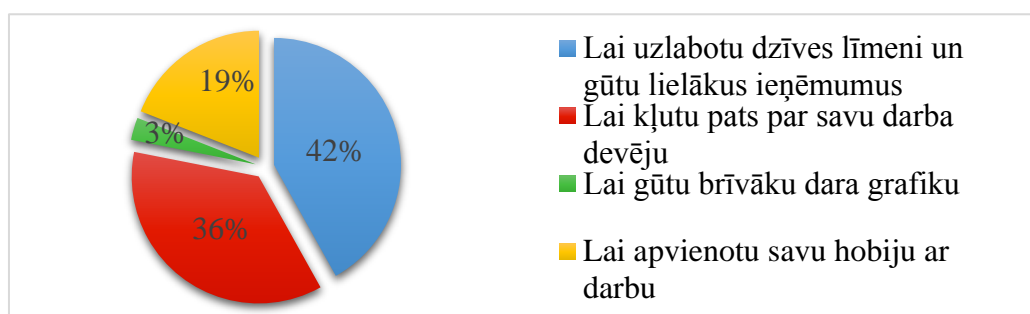
sakārtošana. (2016.gadā likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedzis jaunreģistrēto uzņēmumu skaitu. 2017);

3. Aptauja

Līdz ar pēdējo gadu tendenci samazināties jaundibināto uzņēmumu skaitam, lai noskaidrotu kavējošos faktoros Latvijas iedzīvotāju vēlmei uzsākt uzņēmējdarbību, autore veica patstāvīgu aptauju. 2018.gadā no 30. marta līdz 4.aprīlim tika aptaujāti 130 respondenti vecumā no 18 līdz 29 gadiem, kuri nav uzņēmēji. Tika noskaidrots, ka lielākā daļa jeb 80% aptaujāto vēlētos būt paši sev priekšnieki un vairumam jeb 67% no viņiem ir vismaz viena vai pat vairākas nerealizētas biznesa idejas.

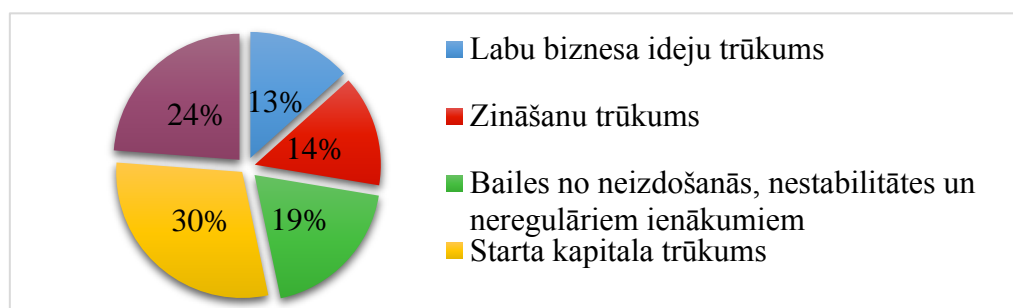
Kā svarīgākos iemeslus, kāpēc dibināt savu uzņēmumu, respondenti galvenokārt min divus – lai uzlabotu dzīves līmeni, gūstot lielākus ienākumus un lai gūtu neatkarību, kļūstot pats par savu darba devēju. Jāatzīst, ka kļūšana par uzņēmēju negarantē peļņu un pat var nest zaudējumus. Tāpēc, pirms izšķirties par soli atstāt algotu darbu un kļūt pašam sev par priekšnieku ir rūpīgi visu jāapsver.

Gandrīz 20% no aptaujātiem vēlas uzsākt uzņēmējdarbību, lai apvienotu savu hobiju ar darbu, taču ne vienmēr sirdslietai ir biznesa potenciāls. Vismazāk tikai 3% aptaujāto, kā svarīgāko iemeslu uzņēmējdarbības uzsākšanā min brīvāka darba grafika gūšanu. Tiesa, bieži vien izrādās tieši otrādi, līdz ar uzņēmējdarbības dibināšanu nākas darīt visu kā ierasts, tikai papildus vēl jātiek galā ar grāmatvedību un nodokļu lietām.

3.att. Iemesli uzņēmējdarbības uzsākšanā

Visticamāk, starp cilvēkiem, kuri vēlas būt par uzņēmējiem, ir ievērojama daļa, kas patiešām veiksmīgi par tādiem varētu kļūt, tomēr pastāv vairāki faktori, kas apspiež viņu vēlmi rīkoties. 4. attēlā aplūkojami 5 galvenie iemesli, kas attur jauniešus no kļūšanas par uzņēmējiem.

4.att. Faktori, kas traucē uzsākt uzņēmējdarbību

Spriežot pēc respondentu sniegtajām atbildēm, lielākoties jauniešus attur starta kapitālā trūkums. To savās atbildēs kā galveno šķērslī minējuši 30 % aptaujāto. Jāņem vērā, ka biznesa idejas ir ļoti dažādas – ja vienas idejas realizēšanā pietiks ar nelieliem iekrājumiem, tad cita ideja var prasīt ļoti nopietnas investīcijas. Pirms idejas atlikšanas ir vērts iedziļināties un izpētīt visas pieejamās iespējas, kā gūt atbalstu savas idejas īstenošanai. Pastāv ļoti plašas finansējuma piesaistīšanas iespējas jaunas uzņēmējdarbības sākšanai. Jaunajiem uzņēmējiem ir pieejamas daudzveidīgas valsts atbalsta programmas, pastāv iespējas gūt finansējumu no Eiropas Savienības fondiem, lielākajā daļā Latvijas banku ir izstrādātas kredītprogrammas, kas īpaši paredzētas uzņēmumu attīstības veicināšanai. Atkarībā no uzņēmuma darbības veida, iespējams, laba ideja ir iesaistīties kādā no biznesa inkubatoriem. Biznesa inkubatori finansējumu nesniedz, taču tajos var saņemt lielas atlaides, piemēram, biroja telpu nomai, biznesa vadības konsultācijām vai grāmatveža pakalpojumiem kā atbalstu uzņēmējdarbības nodrošināšanai. Kā arī ir vērts mēģināt piesaistīt finansējumu no privātiem investoriem vai kolektīvās finansēšanas, kad jebkurš, kuram ideja šķiet ievērtības cienīga, var investēt savus finanšu resursus tās attīstībā. (Kā piesaistīt finansējumu uzņēmējdarbībai. 2017);

Kā otrs iemesls, kas jauniešus attur no uzņēmējdarbības sākšanas ir nodokļu sistēma un birokrātija. 24% aptaujāto atzīst, ka neuzsāk uzņēmējdarbību, jo Latvijā pastāv uzņēmējiem neizdevīga nodokļu sistēma un liels birokrātijas slogs. Atbildot uz jautājumu, kā radās šāds viedoklis, puse no respondentiem atbildēja, ka tas ir iegūts no informācijas masu medijos un no sabiedrībā pastāvošiem stereotipiem nevis no tuvinieku vai paša pieredzes, mērķtiecīgi izpētot šo jautājumu. Tas liecina par to, ka respondenti, neveltot pienācīgu uzmanību jautājuma izpētei, veica neapdomīgus secinājumus. Tas, ka mūsu valstī darbojas ne mazums veiksmīgu uzņēmumu, tomēr pierāda, ka nodokļi un birokrātija nav pietiekams iemesls, lai atmestu vēlmi dibināt savu uzņēmumu. Turklāt, jau no šī gada 1. janvāra iestājās spēkā uzņēmējiem labvēlīgas nodokļu izmaiņas, kas paredz 0% uzņēmuma ienākuma nodokli (UIN) reinvestētajai peļņai un no 1.jūlija vairs nebūs jāmaksā UIN avanss. (7 iemesli, kas traucē kļūt par uzņēmēju. 2017);

5.att. Viedokļa par nodokļu sistēmu un birokrātiju valstī rašanās cēloņi

Salīdzinot ar algotu darbu, uzņēmējdarbībā ir krietni vairāk risku un arī atbildības par saviem lēmumiem. 19% aptaujāto baidās no neizdošanās, nestabilitātes un neregulāriem

ienākumiem, tāpēc neuzdrošinās uzsākt uzņēmējdarbību. Iespējams, bailes galvenokārt saistītas ar naudu, kuru neveiksmes rezultātā var nākties zaudēt. Tikpat lielā mērā tām var būt psiholoģisks raksturs, kas saistīts ar paša tēlu un statusu sabiedrībā. Taču bieži vien veiksmīgu uzņēmēju stāsti sākas ar vairākām neveiksmīgām pieredzēm, kuras sniedza pamācību un palīdzēja sasniegt esošo. Tas tikai pierāda, ka uzņēmējdarbību vajadzētu uztvert kā nepārtrauktu procesu, kurā ir jāiegulda daudz pūļu, nevis kā mērķi, kurš ir momentāni sasniedzams.

Gandrīz vienāds daudzums aptaujāto atzīst, ka viņiem pietrūkst zināšanu vai labas biznesa idejas, lai uzsāktu savu uzņēmējdarbību. Cilvēkam, kas nekad nav bijis uzņēmējs, katru dienu var nākties saskarties ar jaunām un neparedzētām situācijām, taču bez rīcības, nav iespējams iemācīties. Tāpēc nav vērts gaidīt īsto brīdi, bet ir jāķeras pie darba un jāmacās procesa laikā. Bet, ja idejas vai pārliecības, ka ideja ir īstā nav, taču nopietna vēlme uzsākt biznesu ir, pēc padoma var vērsties pie pieredzējušiem uzņēmējiem, kas piekrituši būt par mentoriem. Veiksmīgas uzņēmējdarbības pamatā ir spēcīga komanda, kuras dalībnieki viens otru papildina, tāpēc ir vērts apvienoties, lai kopīgiem spēkiem sasniegtu mērķi.

Secinājumi un priekšlikumi

Secinājumi:

1. Kā svarīgākos iemeslus, kāpēc dibināt savu uzņēmumu, respondenti galvenokārt min divus – lai uzlabotu dzīves līmeni, gūstot lielākus ienākumus un lai gūtu neatkarību, kļūstot pats par savu darba devēju.
2. Lielākoties jauniešus no uzņēmējdarbības uzsākšanas attur starta kapitālā trūkums un Latvijā pastāvošā nodokļu sistēma, un augsts birokrātijas slogs.
3. Pēc aptaujas iegūtiem datiem var secināt, ka lielākoties jauniešu veidotajam viedoklim nav objektīva pamata, jo tas tika iegūts nevis mērķtiecīgi izpētot jautājumu, bet gan no sabiedrībā pastāvošajām runām un stereotipiem.
4. Pastāv vairākas iespējas, kā pārvarēt minētos kavējošos faktoros, piesaistot zinošu cilvēku palīdzību vai sameklējot alternatīvus risināšanas variantus.

Priekšlikumi:

1. Sistematizēt un padarīt normatīvos aktus viegli atrodamus internetā, kas atvieglos jauniem uzņēmējiem sameklēt viņiem aktuālo informāciju.
2. Atteikties no papīra atļaujām, licencēm, sertifikātiem un vienkāršot veidlapas, kas mazinās birokrātijas slogu valstī.
3. Popularizēt informācijas masu medijos jauniem uzņēmējiem pieejamās finansēšanas un cita atbalsta iespējas, kā arī pozitīvās izmaiņas nodokļu un valsts likumu sistēmā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. 2016.gadā likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedzis jaunreģistrēto uzņēmumu skaitu. (2017. gada 3. janvāris). Iegūts 03.04.2018. no <http://blog.lursoft.lv/2017/01/03/2016-gada-likvideto-uznemumu-skaits-parsniedzis-jaunregistreto-uznemumu-skaitu/>
2. 7 iemesli, kas traucē kļūt par uzņēmēju. (2017. gada 26. septembris). Iegūts 04.04.2018. no <https://www.seb.lv/info/biznesa-uzsacejiem/7-iesmesli-kas-trauce-klut-par-uznemeju>
3. Abizāre, V., (2003). Uzņēmējdarbības pamati. Iegūts 29.03.2018. no http://pt.edu.lv/pt/inf/uznemejdarbibas_pamati.pdf
4. Ekonomiski aktīvo uzņēmumu dinamika Latvijā. *Centrālās statistikas pārvaldes datu bāze*. Iegūts 02.04.2018. no http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzreg/uzreg_ikgad_01_skaits/SR00431.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0
5. Helmane, I. (2016.gada 11.februāris). Gribu sākt biznesu - kādu uzņēmējdarbības veidu izvēlēties? Iegūts 01.04.2018. no <http://m.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/276934-gribu-sakt-biznesu-kadu-uznemejdarbibas-veidu-izveleties/>
6. Hofs, K.G, Marinska, K., (2002). *Biznesa ekonomika*, 559 lpp.
7. Hofs, K.G., Alsiņa, R., (2011). *Biznesa ekonomika (2.izd.)*, 603 lpp.
8. Kā piesaistīt finansējumu uzņēmējdarbībai. (2017. gada 15. jūnijs). Iegūts 04.04.2018. no <https://www.seb.lv/info/bizness/ka-piesaistit-finansejumu-uznemejdarbibai>
9. Kuzminova, J., (2011). Uzņēmējdemogrāfijas analīze Latvijā un citās ES dalībvalstīs. Iegūts 30.03.2018. no https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/ekonomika/Kuzminova.pdf
10. LR Uzņēmumu reģistra reģistros reģistrēto un likvidēto subjektu skaits. Iegūts 03.04.2018. no https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=2
11. LR Uzņēmumu reģistrā reģistrēto subjektu dibināšanas dinamika. Iegūts 03.04.2018. no https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=19